

Tabae Roma Dönemi Kırmızı Astarlı Seramikleri

Oğuz KOÇYİĞİT*

Öz

Bu çalışma Denizli ili, Kale ilçesi sınırlarında yer alan antik Tabae yerleşim yerinden ele geçmiş olan bir grup kırmızı astarlı Roma seramik kabını kapsar. Bu kırmızı astarlı kaplar, Roma döneminin tipik seramikleri olarak bilinen terra sigillataların, doğudaki merkezlerde üretilen türevlerinden oluşurlar. Daha çok Doğu Sigillataları (Eastern Sigillata) olarak adlandırılan bu kaplar, Tabae'nin Roma devri seramikleri arasında ayrı ve nitelikli bir grup oluştururlar. Bunlar arasında etütlük nitelikteki bazı kırık ya da çatlak kaplar olmakla birlikte, çoğunluğu envanterlik olarak değerlendirilen tam kaplardan meydana gelir. Bu kısa çalışma kapsamında, Tabae'de ele geçen bu Doğu Sigillataları hamur ve form özellikleri bakımından gruplara ayrılmışlar, benzerleri ile yapılan analogik değerlendirmeler sonrası tarihlenmeye çalışılmışlardır. Buna göre, kapların çoğunluğunun Batı Anadolu orijinli sigillatalar olduğu ve çeşitli merkezlerden ithal edildikleri anlaşılmıştır. Tüm bunlar, Tabae antik kentinin Hellenistik dönemden itibaren özellikle de Roma dönemi boyunca bulunduğu coğrafya içerisinde önemli bir yerleşim yeri olduğunu ve çevresindeki diğer yerleşim yerleri ile sıkı bir ticari ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Tabae, Roma dönemi, seramik, doğu sigillataları.

Red Slip Roman Pottery from Tabae

Abstract

This study covers a group of red slip Roman pottery unearthed in the ancient Tabae, in the settlement of Kale, province of Denizli. These red slip potteries consist of different types of terra-sigillata, known as typical ceramics of the Roman period, in the eastern provinces of Roman Empire. These potteries also, more commonly called as Eastern Sigillatas, which are consist of a separate and qualified group among the Roman potteries of Tabae. Even if there are some broken or cracked samples, most of them are consisting of complete, which are evaluated as inventory samples. In the context of this brief study, these Eastern Sigillatas which are recovered in Tabae were divided into different groups in terms of clay and form, and they were also tried to be dated by analogical evaluations. According to this, it is understood that the majority of red slipped potteries from Tabae are originated from Western Anatolia and imported from many Roman centers from here. All of these indicate that the ancient city of Tabae is an important settlement in its geography during the Roman period, and has a close commercial relationship with other Roman settlements around it.

Key Words: Tabae, Roman period, pottery, eastern sigillatas.

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.
Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (ÇOMU BAP) tarafından SBA-2015-448 proje numarası ile desteklenmiştir. Bu destekten ötürü kendilerine teşekkür ederim. Ayrıca, seramik buluntuların ele geçtiği dönem Tabae Kazı Başkanlığını yürüten eski Kazı Başkanı Prof. Dr. Bozkurt Ersoy'a verdiği izinlerden, Yrd. Doç. Dr. Hasan Uçar'a da katkı ve yardımlarından dolayı teşekkürü borç bilirim. Yine kazı buluntularının bulunduğu Denizli Arkeoloji Müzesi'nde çalışma imkanı sağlayan tüm müze uzmanlarına da sonsuz şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Denizli'ye bağlı Kale ilçesinin yaklaşık 1km. kadar güneybatısında yer alan ve 2006 yılından bu yana arkeolojik kazıların yapıldığı Tabae ya da yaygın olarak Kale-i Tavas'da ele geçen kırmızı astarlı Roma seramikleri, bu çalışmanın esasını oluşturur. Osmanlı ve Beylikler dönemi ile birlikte, Bizans ve Roma tarihinin de aydınlatıldığı bu yerleşim yerinde, özellikle 2009, 2011 ve 2012 yıllarında yapılan kazılar sırasında heykeller, sikkeler ve cam eserlerle birlikte, etütlük ve envanterlik nitelikte çok sayıda Roma dönemi seramik kabı açığa çıkarılmıştır. Bunlar arasında terra sigillata olarak adlandırılan dönemin kırmızı astarlı ince sofra kapları başta olmak üzere, çeşitli depolama ve taşımaya yönelik çok sayıda günlük kullanım kabı sayılabilir¹.

Tüm Akdeniz coğrafyasına yayılmış olan ve Roma döneminin gerek zevk gerekse sanatsal üslubunu en iyi biçimde yansıtan, bu dönemin tipik seramikleri olarak bilinen terra sigillatalarının, doğudaki merkezlerde üretilen varyasyonları yani, Doğu Sigillataları (*Eastern Sigillata*) olarak bilinen kırmızı astarlı kaplar ise, Tabae'nin Roma devri seramikleri arasında ayrı ve nitelikli bir grup oluştururlar. Bunlar arasında etütlük nitelikteki bazı kırık ya da çatlak kaplar olmakla birlikte, çoğunluğu envanterlik olarak değerlendirilen tam kaplardan oluşurlar. Bu eserler, çalışma kapsamında hamur ve form özellikleri bakımından gruplara ayrılmışlar, benzerleri ile yapılan analogik değerlendirmeler sonrası tarihlenmeye çalışılmışlardır.

1. TABAE ANTİK KENTİ VE KISA TARİHİ

Antik dönem Lydia ve Karia kültür bölgelerinin sınırında yer alan Tabae, Aphrodisias (Geyre)'in hemen güneydoğusunda, Moballa (Muğla) yolu üzerinde bulunur. Apollonia (Medet), Heracleia (Vakıf Köyü) ve Sebastopolis (Kızılca) gibi kentlere oldukça yakın olup, Salbakos dağının eteklerinde yer alır². Bir çok antik kaynaktan Lidya'nın güneydoğu sınır bölgesi olarak aktarılan Karia bölgesinin bu kısmı, aynı zamanda Frigya ve Pisidia bölgelerinin kültür sınırları içerisinde de yer alır. Prehistorik dönemlerden itibaren önemli bir yerleşim bölgesi üzerinde bulunan Tabae'nin tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte, kentin Tunç Çağı'ndan bu yana devam eden bir iskana sahip olduğu kabul edilebilir. Kentte yapılan yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarında Tunç Çağı'na ait önemli bulgular ele geçmesi bunun göstergesidir³. Kentte özellikle de İç Kale'de yapılan kazılar sırasında ele geçen seramiklerden en erken tarihli olanların, M.Ö. 2000-1200 yıllarına tarihlenen, Beycesultan ile paralel Geç Tunç Çağı seramikleri olduğu görülür⁴. Yine Geç Geometrik ve Arkaik dönemlere ait erken dönem boyalı Yunan seramikleri ile birlikte, Yunan anakarısından ithal edilmiş olan Korinth seramiklerinin de burada yoğun

1 Bahsi geçen eserler, seramik kapların ilk ortaya çıkarıldığı dönemde kazı heyet üyesi olan Sevinç Gök ve Hasan Uçar tarafından genel olarak ele alınmışlar, kentteki Beylikler ve Osmanlı dönemi seramikleri ile birlikte, kısaca tanıtılmışlardır. Bkz: S. Gök - H. Uçar, "Kale-i Tavas (Tabae) Kazısı Seramik Buluntuları (2007-2011)", *Kaledavaz Sempozyum Bildirileri* (2-3 Nisan 2012), (ed: T. Tok - Ö.K. Aydemir), Denizli. 2013, s: 402-412.

2 R. J. A. Talbert, (ed.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton. 2000, harita no: 54.

3 M. Beyazıt, "Kale-i Tavas (Tabae) Kazıları", *Geçmişten Günümüze Denizli, Denizli'nin Derin Geçmiş, Kazı ve Araştırmalar II*, Denizli. 2016, s: 64.

4 R. G. Gürtekin-Demir - Y. Polat, "Between Lydia and Caria: Iron Age pottery From Kale-i Tavas, Ancient Tabae", *Karamos, Ceramics: A Cultural Approach. Proceedings of the First International Conference at Ege University* (9-13 May 2011), (ed: R.G. Gültekin-Demir et al), Ankara. 2015. s: 116.

olarak ele geçtiğini söylemeliyiz⁵. M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllara tarihlenen dalga bezemeli Karia yerel üretimi seramiklerde erken döneme tarihlenen örnekler arasındadırlar⁶.

Antik Çağ'da ve özellikle Roma dönemi ile birlikte Tabae'nın gelişmiş bir yerleşim yeri ve önemli bir kent olduğu görülür. Zira Tabae ismi Roma dönemi ile birlikte artık yazılı kaynaklarda zikredilmekte⁷, kent hakkında çeşitli bilgiler elde edilebilmektedir (**Res. 1**). Ayrıca M.Ö. 2. yüzyıl ortalarından M.S. 3. yüzyıl ortalarına kadar şehir sikkelerinde kentin adı görülmektedir⁸. Kent, daha sonra Bizans döneminde psikoposluk listelerine girmiş⁹, ancak eski önemini ve gücünü yitirmiştir. M.S. 12. yüzyıl başlarında Selçukluların bölgeye hakim olması ile birlikte artık Türk hakimiyetine geçmiştir. Bundan sonra bir Türk yerleşimine dönüşen Tabae, artık Kale-i Tavas ismini alarak Menteşe Beyliği'nin önemli kentlerinden biri olmuştur.

Resim 1. Kale ilçesinin hemen güneyinde, doğal kayalık bir alan üzerine oturan Tabae antik kenti.

2. TABAE'DA ROMA DÖNEMİ SERAMİKLERİNİN BULUNTU YERLERİ

Tabae'da 2006 yılından itibaren Prof. Dr. Bozkurt Ersoy başkanlığında başlanan kazı çalışmaları sırasında tespit edilen ve aynı yıl içinde kazısına başlanan I no'lu sarnıç ile birlikte, ilerleyen zamanlarda kazılan III no'lu sarnıç, şimdilik Roma dönemi seramiklerinin ele geçtiği başlıca buluntu yerleridir.

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan I no'lu sarnıç, beşik tonozlu iki birimden oluşmaktadır. Bu birimler, kare kesitli dört destek üzerine oturan yuvarlak kemerlerle birbi-

5 Gürtekin – Demir ve Polat 2015, s: 116.

6 Gök – Uçar 2012, s: 402; Gürtekin – Demir ve Polat 2015, s: 116.

7 Strabon 12.7.2 ve 12.8.13

8 C. Ünal, "Coin Findings and Two German Tokens from Excavation of Tabae/Kale, Denizli", *Sanat Tarihi Dergisi* XVIII/2, 2009, s: 138.

9 W.M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London, 1890, s: 49, 421.

rinden ayrılmıştır. Burada 2012 yılına kadar devam eden kazı çalışmaları sonunda, sarnıcın içerisindeki dolgu toprağı tamamen kazılmış ve yapı ortaya çıkarılmıştır. Böylece sarnıcın ortasında yer alan ve yapıyı ikiye ayıran 5 kemer gözü tamamen ortaya çıkartılmış ve yapının planı çıkarılabilmektedir¹⁰ (Res. 2).

Resim 2. I no'lu sarnıcın kazı sonrası görünümü (Ersoy 2012).

Sarnıç, dört destek üzerine oturan yuvarlak kemerlerle iki bölüme ayrılmaktadır.

Sarnıç içerisinde, boşaltılan dolgu topraktan bol miktarda seramik, sikke, metal ve mermer buluntular ele geçirilmiştir¹¹. Özellikle, birçoğı sağlam ve tamamlanabilecek durumda Roma dönemine ait çeşitli sofa kapları ve su testileri ile birlikte, çeşitli mermer ve bronz heykeller, kandiller, figürinler ile yüzeyleri tahrip olmuş çok sayıda sikke, sarnıcın yoğun olarak kullanıldığı Roma dönemine ait önemli buluntulardır¹². I no'lu sarnıçtan ele geçen seramik buluntuların daha çok testi ve benzeri nitelikteki sofa kapları ile birlikte, kandillerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Tabae'da, kale girişi yanındaki I no'lu çeşmenin yakınındaki III no'lu sarnıcın da tıpkı diğer sarnıçta olduğu gibi, günümüze kadar geçen süreç içerisinde akan moloz ve toprak nedeniyle dolduğı görülmüştür (Res.3). Yapılan çalışmalar sırasında ele geçen bol sayıdaki Roma seramik buluntusu, bu sarnıcın da Roma döneminde yoğun olarak kullanıldığını gösterir¹³. Öyle ki, ağız kısmına kadar dolu olan sarnıcın, en üst seviyesinde ortaya çıkarılan buluntuların daha çok Roma imparatorluk dönemine ait buluntular olması, sarnıcın

10 B. Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) Kazıları", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları* (ed: A. Çilingiroğlu vd.), İzmir, 2012, s: 421-424.

11 B. Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 30/3, Ankara, 2009, res: 10-11; B. Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) 2008 Yılı Kazı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 31/3, Ankara, 2010, res: 9-10; Ersoy 2012, res: 6-7.

12 Ersoy 2012, s: 421-424.

13 Ersoy 2012, s: 429.

bu dönemde dolmuş olabileceğini akıllara getirmektedir¹⁴.

Burada belirtilmesi gereken en önemli husus, III no'lu sarnıç içerisinde ele geçen seramik buluntuların, I no'lu sarnıçta ele geçenlerden farklı olarak, daha çok kırmızı astarlı Roma tabak ve kaselerin ağırlıkta olduğu ince sofra kaplarından oluştuğudur. Zira, bu çalışmanın konusunu oluşturan kırmızı astarlı kaplarda, genel olarak bu sarnıçtan ele geçen buluntulardan oluşmaktadır.

Resim. 3. Tabae'da II ve III no'lu sarnıçların giriş kısımları (Ersoy 2012).

3. HAMUR ÖZELLİKLERİ VE FORM GRUPLARI

Tabae'da, ağırlıklı olarak III no'lu sarnıç kazılarında ortaya çıkarılan ve bu çalışma kapsamında ele alınan Roma dönemi kırmızı astarlı kase ve tabaklarının daha çok ithal ya da ithal taklidi ürünler olduğu söylenebilir. İthal kapların özellikle Batı Anadolu'da Pergamon başta olmak üzere, Tralleis, Çandarlı ve Tarsus'da sıklıkla üretimi yapılan Doğu Sigillataları'nın (*Eastern Sigillata*) çeşitli tiplerinden oluştuğu, ithal taklidi ürünlerinde yine bu Doğu Sigillataları'nın belli formlarının yerelde üretilen örnekleri olduğunu söyleyebiliriz¹⁵. Batı Sigillataları (*Western Sigillata*) olarak adlandırılan İtalya ve Gaul üretimi terra sigillataların ise şimdilik Tabae'de bilinmeyen kap türleri olduğunu söylemeliyiz.

Doğu Sigillataları olarak adlandırılan kase ve tabak benzeri kaplar, Tabae'da sarnıç buluntusu olarak değerlendirilen toplam 226 adet Roma dönemi seramik buluntusu içerisinde

14 Ersoy 2012, s: 429.

15 Doğu Sigillatalarının üretim yeri problemi ile ilgili olarak bkz: Zoroğlu, L., "Doğu Sigillatalarının İmalat Yerleri ve Dağılım Sorunu", *Varia Anatolica XV; Les Ceramiques En Anatolie Aux Epoques Hellenistique et Romane*, (ed. C. Abadie-Reynal), İstanbul. 2003, s: 121-123.

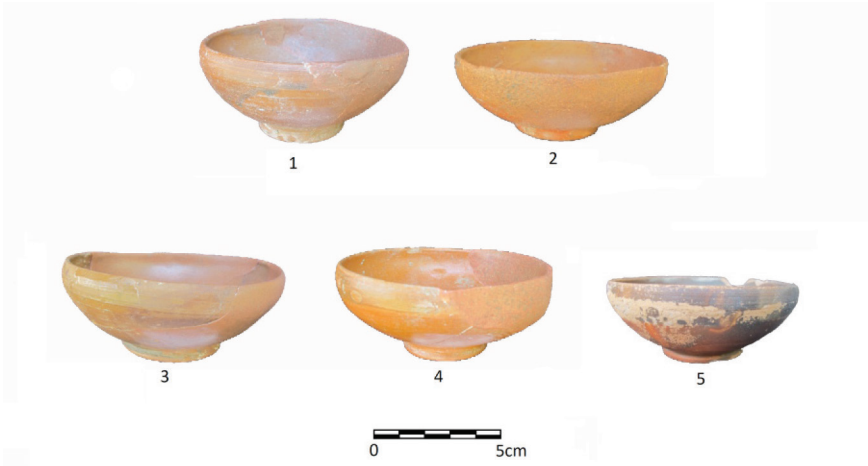
de, 26 adetlik sayıları ile % 12'lik küçük bir orana sahiptir. Ancak buna rağmen, günlük kullanım ve depolama amacına yönelik büyük kapların % 88'lik büyük bir orana sahip oldukları görülür. Muhakkak ki bu dağılımdaki orantsızlığın en büyük sebebi Tabae seramiklerinin tamamının şimdilik bu sarnıçlardan ele geçmiş olmasıdır. Kent içerisinde ya da kentin diğer yapılarında yapılacak olan kazı ve araştırmalar ile kırmızı astarlı ince sofra kaplarının artış göstereceği söylenebilir. Ancak, bu haliyle bile Tabae'daki kırmızı astarlı Roma seramiklerinin ya da Doğu Sigillataları'nın oldukça zengin bir form çeşitliliği gösterdiği söylenebilir.

Az önce de belirttiğimiz gibi, Doğu Sigillataları olarak tanımlayabileceğimiz kırmızı astarlı ince sofra kapları Tabae Roma dönemi seramikleri arasında sayısal olarak küçük bir gruba oluştururlar. Ancak, Roma dönemi seramikleri içerisinde en iyi tarihlenen kaplar da yine bu gruba dahil olanlardır.

3.1.Hellenistik karakterli kaseler

Tabae Roma kapları arasında, kase formundaki seramiklerin en erken örnekleri Hellenistik karakterde olan (kat. no. 1-5) kaplardan oluşur. Bu kaplarda kullanılan hamur grubu, daha çok koyu kahverengi (7.5 YR 4/6 – 5/6 - 5/8) olup, çok az mika katkıdır. Oldukça sert bir dokuya sahip bu hamur, sıkı ve kaliteli pişirimiştir.

Bu hamurun kullanıldığı kaplarda astar, çoğunlukla kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı iken (kat. No. 1-4), zaman zaman da koyu kahverengi (7.5 YR 3/4)' dir. Tabae kapları arasında özellikle bir örnekte astarın bu şekilde olduğu açıkça belli olur (kat. no. 5). Ayrıca bu kapta aşınmadan dolayı astarın içte ve dışta yer yer döküldüğü de anlaşılır (Res. 4).

Resim. 4. Tabae'da ele geçen Hellenistik dönem kaseleri.

Tamamı halka kaideli olan bu grupta, gövdenin küresel olması yanında, geniş ağzın iç çukuk biçimde form almış olması en belirleyici unsurdur. Bu kaselerin form olarak benzerleri Rothroff tarafından Atina Agorası'nda M.Ö. 3. yüzyıldan başlayarak M.Ö. 1. yüzyı-

la kadar uzanan geniş bir zaman aralığına tarihlendirilirler¹⁶. Tarsus Gözlükule’de ise yine bu formun oldukça yakın benzeri olan Hellenistik kaselerin M.Ö. 3. yüzyıl sonundan 2. yüzyıl başlarına kadar tarihlendirildiklerini görebiliriz¹⁷. Paphos’da ise Hayes tarafından yapılan çalışmalar sonrası yine bu tür içe çekik ağızlı Hellenistik kaseler çeşitli gruplara ayrılmışlar ve bunlar en erken 3. yüzyıla tarihlenmişlerdir¹⁸.

3.2. Doğu Sigillataları A

İlk olarak MÖ. 2. yüzyıl ortalarından itibaren başta Kuzey Suriye olmak üzere, Anadolu’da Pergamon, Tarsus ve Antakya gibi merkezlerde üretilen Doğu Sigillataları A grubu seramikleri Tabae’da çok az örnek ile temsil edilir. Bu hamur grubunda, hamur açık sarımsı ya da gri sarımsı renkte olup, ince elenmiş az mikalı ya da mikasızdır ve oldukça sert pişirimli olması ile de tipiktir. Bu hamura sahip kapların astarı da yine oldukça kalitelidir. Astar rengi zaman zaman mat kırmızı ya da kırmızımsı kahverengi olmakla birlikte genellikle kalitelidir¹⁹.

Tabae kırmızı astarlı seramikleri arasında bu gruba dahil edilebilecek iki örnek bulunur. Bunlar dudak kısımları dışa sarkık olan sığ biçimdeki tabaklardır (kat. no. 6 ve 7). Hamurları sarımsı kırmızı renkte olup (5. YR 5/6 – 5/8), mikasız ve oldukça sert pişirimlidir. Birinin kırmızı renk (2.5 YR 4/6) parlak ve perdahlı bir astara, diğerinin ise yine kırmızı renk (10 R 4/8) parlak ve perdahlı, ancak yer yer aşınmış bir astara sahip olduğu görülmür. Pergamon üretimi olduğunu söyleyebileceğimiz bu iki tabak, form ve biçim olarak Hayes’in tipolojisindeki *form 5* ile yakın özellikler gösterirler. Atina Agorası’ndaki bu forma ait tabakların, Hayes tarafından erken 2. yüzyıla tarihlendiklerini söyleyebiliriz²⁰.

3.3. Doğu Sigillataları B

Üretim yeri oldukça uzun bir süre bilim adamlarını meşgul eden bu gruptaki seramiklerin, çoğunlukla Trailles’de üretildikleri kabul edilir²¹. Tabae Roma kapları arasında yer alan ve kırmızı astarlı ince sofa kapları içerisinde en yoğun grubu oluşturan bu türe ait kapların hamuru, sarımsı kırmızıdan, kırmızının çeşitli tonları arasında değişen farklı tonlarda olup, bol mika katkılı ve kısmen sert dokuludurlar. Doğu Sigillataları B grubu olarak adlandırılan bu seramik türü DSB I ve DSB II olarak kendi içinde iki ayrı gruba ayrılır²².

16 S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*, Princeton. 1997, fig. 62, 986-989, fig. 63, 993-1004.

17 F. F. Jones, *The Pottery, Excavations at Gözlükule, Tarsus*, Vol. I. (ed:H. Goldman), London. 1950, lev: 180, no: 80

18 J. W. Hayes, *Paphos III. The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia, 1991, lev: 14 no: 5 ve 8.

19 H. Goldman, *Excavations at Gözlükule. Tarsus Volume I*, Princeton. 1950, s: 172; D. Erol, “Symrna Devlet Agora Buluntusu Terra Sigillataları”, *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts, Proceedings of the First International Symposium Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Archaeological Contexts*, (Çanakkale 1-3 June 2005), (eds. Beate Böhlendorf-Arslan - Ali Osman Uysal - Johanna Witte-Orr), İstanbul. 2007, s: 75.

20 J. W. Hayes, *Roman Pottery. Fine-ware Imports. The Athenian agora: results of excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athens* 32, Princeton, 2008, fig. 3, 63.

21 J. W. Hayes, “Roman Pottery from the South Stoa at Corinth”, *Hesperia* 42, 1973, s: 452; J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, Rome. 1972, s: 9 vd.

22 J. W. Hayes, “Sigillate Orientali”, *Enciclopedia dell’Arte Classica e Orientale. Atlante delle Forme Ceramiche II: Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo* (Tardo Ellenismo e Primo Imperio), Roma. 1985, s: 49-70; C. Meyer-Schlichtmann, *Die Pergamenische Sigillata aus Der Statgrabung von Bergama*, PF6, Berlin-New York. 1988, s: 11.

Doğu Sigillatları B II grubuna ait kaseler ise (kat.no. 14-25), Tabae'daki ince sofraya kapları içerisinde en yoğun grubu oluştururlar. DSB II olarak adlandırılan bu kap grubunda hamurun genellikle daha kaba bir yapıya sahip olduğu, yumuşak ve çok daha fazla mika katkı olduğu bilinir. Çok iyi pişirilmemiş olan bu grup kaplarının hamurları çoğunlukla yumuşak ve kat kat görünümündedirler.

Tabae'daki DSB II grubuna dahil edilebilecek kase ve tabaklarda kalın cidarlı ve çoğu kez kötü pişirildikleri için bu şekilde, yumuşak ve gevrek görünümündedirler (kat. no. 14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24). Açık kırmızı (2.5 YR 5/6, 6/6) ya da sarımsı kırmızı renkte olan (5 YR 5/6, 5/8) hamur bu grubun tipik bir özelliği olarak oldukça fazla mika katkıdır ve yine bu katkı maddelerinden dolayı da katmansı bir görünümündedir. Astar ise yine kırmızının çeşitli tonlarında olup (2.5 YR 5/6, 6/8, 7/8 – 10 R 4/8, 5/6, 6/8), genelde parlaktır ve kalınca uygulanmıştır. Ayrıca çoğunlukla da kaplarda küçük benekler şeklinde bazı dökümler söz konusudur (**Res. 6**).

Tabae'daki sadece bir örnek bunlar arasında istisna sayılabilir ve oldukça parlak sabunumsu pürüzsüz astarı, katkısız sert dokulu hamuru ile (kat. no. 25) bu gruptaki diğer örneklerden farklılaşır. Hayes *form 5B* grubuna dahil edilebilecek olan bu kase M.S. 2. yüzyıla tarihlenir³². Ancak, bu gruptaki kapların büyük bir çoğunluğu Hayes'in Atina Agorası'ndaki tipolojisine göre *form 8* grubuna dahil edilebilecek örneklerden oluşur (kat. No. 14-22). Bu gruba dahil edilen örnekler Agora'da M.S. 1. yüzyıl ortalarından 2. yüzyıla kadar tarihlenirler³³.

Yine Hayes'in tipolojisine göre *form 4* grubuna dahil edilebilecek olan (kat no. 23-24) tabaklarda dikkate değer eserler arasındadırlar. Bu örnekler ise yine Hayes tarafından Agorada M.S. 1. yüzyıl sonu ve 2. yüzyıl başlarına tarihlenirler³⁴. DSB II grubu sigillatları, Anadolu'da başta Trailles³⁵ olmak üzere, Ephesos'da³⁶ ve Smyrna'da³⁷ çok sayıda ele geçmiştir.

32 Hayes 2008, fig. 12. 336.

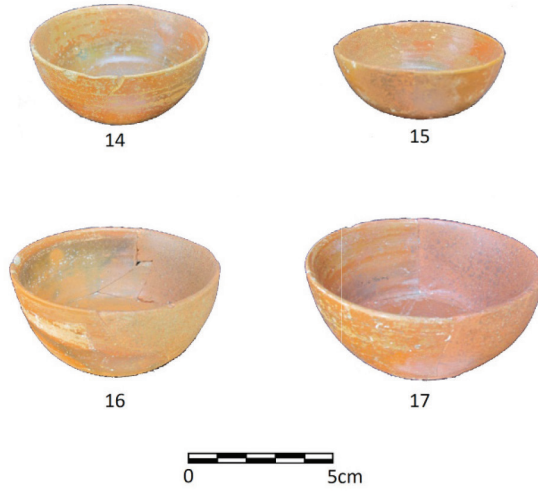
33 Hayes 2008, fig. 13, 400-414.

34 Hayes 2008, fig. 12, 346

35 Erol 2004, s: 76, çiz. 447. 453. 482-83.

36 Gassner 1997, 127. 133. Taf. 43 Nr. 508. 510.

37 Erol 2007, s: 80-81, çiz. 37-43

Resim 6. Tabae'da ele geçen Doğu Sigillataları BII grubuna ait tabaklar.

3.4. Doğu Sigillataları C

Batı Anadolu'da, Çandarlı üretimi sigillataları olarak bilinen ve Doğu Sigillataları C grubu olarak adlandırılan kapların hamur olarak iyi elenmemiş, kaba katkılı oldukları bilinir. Bu kaplar, sıkı, ince ya da orta ince taneli, altın ve gümüş mika içerirler. Kırmızının tonlarında ve ağırlıklı olarak kırmızimsı kahverenginde olup, astarının çok kaliteli olduğu söylene-
mez³⁸. Tıpkı Doğu Sigillataları A grubu gibi, Tabae kapları arasında sadece bir tabakla (kat. no. 8) temsil edilen C grubuna ait kabin hamuru kırmızı renk (2.5 YR 5/6), az mika ve ince kum katkılı olup, sert dokuludur. Astarı ise, kırmızı renk (2.5 YR 4/6) parlak ve perdahlıdır.

Tabae'da ele geçmiş olan bu kap, form ve biçim olarak Çandarlı üretimi kırmızı astarlı kapların erken örnekleri arasında sayılabilecek bir form özelliğine sahiptir. Zira Hayes tarafından Atina Agora'sındaki benzerleri M.S. 1. yüzyıl ortalarına tarihlenmiştir³⁹.

3.5. Maşrapa ve kadehler

Maşrapa ve kadehlerden oluşan küçük bir grup ince sofraya kabı da burada değerlendirilebileceğimiz bir başka eser grubudur. Daha çok bazı günlük kullanım kaplarında karşımıza çıkan kum ve taşçık katkılı, kırmızı renk bir hamura sahip bu kaplar, kısmen yerel üretim imitasyon kaplar gibi durmaktadırlar (Res. 7). Bu hamur türü, başta kırmızimsı sarı (5 YR 5/6) olmak üzere, koyu kahverengi (7.5 YR 5/8)'nin çeşitli tonlarında olup, az mika fakat yoğun miktarda kum, taşçık hatta kuartz içermekle birlikte, orta sert dokuludur.

38 Hayes 1972, s: 316-317; Erol 2007, s: 81.

39 Hayes 2008, fig. 24, no: 775. Ayrıca bkz: H. S. Robinson, *Pottery of the Roman Period, Athenian Agora V*, Princeton. 1959, pl. 62, G28/G70 (Samian A olarak geçer, Loeschcke tip 15).

Resim 7. Tabae'da ele geçen kum ve taşçık katkılı, kırmızı renk hamurlu maşrapalar ve kadeh.

Astar olarak, kapların büyük bir çoğunluğunda (kat no. 26, 27, 28,) hamurun perdahlanmasıyla elde edilmiş, kendi rengine yakın parlak bir astar kullanılmış iken, bazılarında (kat. No. 29, 30) kalitesiz olduğu anlaşılan kahverengimsi bir astar (7.5 YR 3/2, 4/6, 6/3, 6/4) kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tamamı sağlam olarak günümüze ulaşabilmiş maşrapa örnekleri hafif dışa çekik, yüksek ağız kenarlı olup kaideye doğru daralan şişkin ve alçak bir gövdeye sahiptirler. Bu maşrapalardan 28 ve 29 katalog numaralı olanların, benzerleri Robinson tarafından M.S. 1. yüzyılın sonları ve 2. yüzyılın başlarına tarihlenirler⁴⁰. 26 ve 27 numaralı maşrapaların ise Atina Agorası'ndaki benzerleri⁴¹ Rothroff ve Hayes tarafından M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilirler. Ayrıca benzer kaplar Paphos'da da aynı döneme verilirler. 30 katalog numaralı kulpsuz kadeh ise yine Robinson tarafından Athena Agorası'nda ele geçen benzerlerinin M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle, bu döneme atfedilebilir⁴².

Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus da, bu gruba dahil edilen maşrapa ve kadehlerden sadece biri hariç (kat. No. 26), diğerlerinin (kat. No. 27-30) I no'lu sarnıçtan ele geçtikleridir.

40 28 katalog numaralı eser için bkz: Robinson 1959, pl. 7, G182; 29 katalog numaralı eser için ise pl. 7, G119. Ayrıca bkz: Hayes 2008, fig. 50-51 ve pl: 76, no: 1596

41 Robinson 1959, G182 / J11, J. W. Hayes, *Paphos III. The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia. 1991, fig: XXII, 17; Hayes 2008, fig: 51, 1604-1606.

42 Robinson 1959, F.20.

4. KATALOG

Hellenistik Dönem Kaseleri

1: Kase

Env. No: 6540

Çiz. No: 1/1

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı astar. Koyu kahverengi (7.5. YR 5/6), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur. Yarıyı kırık olup sonradan tümlenmiştir.

2: Kase

Env. No: 6541

Çiz. No: 1/2

Tanım: Kısmen bütün olup, geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı astar. Koyu kahverengi (7.5. YR 4/6), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

3: Kase

Env. No: 6542

Çiz. No: 1/3

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı astar. Koyu kahverengi (7.5. YR 5/8), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

4: Kase

Env. No: 6543

Çiz. No: 1/4

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı astar. Koyu kahverengi (7.5. YR 5/8), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

5: Kase

Env. No: 7041

Çiz. No: 1/5

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Koyu kahverengi (7.5 YR 3/4) mat ve yer yer bozulmuş astar. Koyu kahverengi (7.5. YR 4/6), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık ve eksiktir.

Doğu Sigillatları A

6: Tabak

Env. No: 6534

Çiz. No: 1/6

Tanım: Geniş ağızlı, dairesel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 4/6) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/6), mikasız, oldukça sert dokulu hamur.

7: Tabak

Env. No: 7298

Çiz. No: 1/7

Tanım: Geniş ağızlı ve halka kaidelidir. Kırmızı renk (10 R 4/8) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/8), mikasız, oldukça sert dokulu hamur.

Pergamon – Doğu Sigillataları C

8: Kase

Env. No: 7299

Çiz. No: 1/8

Tanım: Geniş ve yüksek ağızlı, dairesel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup yüksektir. Kırmızı renk (2.5 YR 4/6) parlak ve perdahlı astar. Kırmızı renk (2.5. YR 5/6), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

Doğu Sigillataları B1

9: Tabak

Env. No: 7291

Çiz. No: 1/9

Tanım: Geniş ağızlı ve yarı küresel gövdeli, düz kaidelidir. Ağız kısmında yer yer kırıklar mevcuttur. Açık kırmızı renk (10 R 6/8) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6), bol mika katkılı, sert dokulu hamur.

10: Tabak

Env. No: 6533

Çiz. No: 1/10

Tanım: Geniş ağızlı, dairesel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 4/6) parlak ve perdahlı astar. Açık kırmızı renk (2.5 YR 6/6), bol mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

11: Tabak

Env. No: 6538

Çiz. No: 1/11

Tanım: Geniş ağızlı ve yarı küresel gövdeli, yüksek halka kaidelidir. Ağız kısmında geniş bir yiv bulunmakta. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 4/6), bol mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur. Kırık ve kısmen eksik olup, restorasyon sonrası tümlenmiştir.

12: Tabak

Env. No: 6539

Çiz. No: 1/12

Tanım: Geniş ağızlı ve yarı küresel gövdeli, yüksek halka kaidelidir. Ağız kısmında ince bir yiv bulunmakta. Kırık ve kısmen eksik olup, restorasyon sonrası tümlenmiştir. Koyu kırmızı renk (2.5 YR 3/6) parlak ve perdahlı astar. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6), bol mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

13: Kase

Env. No: 6537

Çiz. No: 1/13

Tanım: Geniş ağızlı, dairesel gövdelidir. Düz kaidelidir. Açık kırmızı renk (2.5 YR 6/8) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/8), bol mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

Doğu Sigillatları B2

14: Kase

Env. No: 6535

Çiz. No: 2/14

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

15: Kase

Env. No: 6536

Çiz. No: 2/15

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

16: Kase

Env. No: 6544

Çiz. No: 2/16

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

17: Kase

Env. No: 6545

Çiz. No: 2/17

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur. Ağızda bazı kısımları kırık olan kap sonradan tümlenmiştir.

18: Kase

Env. No: 7289

Çiz. No: 2/18

Tanım: Geniş ağızlı ve yarı küresel gövdeli, düz kaidelidir. Ağız kısmında yer yer kırıklar mevcut olup, restorasyon sonrası tamamlanmıştır. Kırmızı renk (10 R 5/6) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Kırmızı renk (2.5 YR 5/8), az mika katkılı, sert dokulu hamur.

19: Kase

Env. No: 7290

Çiz. No: 2/19

Tanım: Geniş ağızlı ve yarı küresel gövdeli, düz kaidelidir. Ağız kısmında yer yer kırıklar mevcut olup, restorasyon sonrası tamamlanmıştır. Açık kırmızı renk (10 R 6/8) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur.

20: Kase

Env. No: 7292

Çiz. No: 2/20

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Açık kırmızı renk (2.5 YR 6/8) parlak ve perdahlı astar. Açık kırmızı renk (2.5. YR 6/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur.

21: Kase

Env. No: 7293

Çiz. No: 2/21

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Açık kırmızı renk (2.5 YR 7/8) parlak ve perdahlı astar. Açık kırmızı renk (2.5 YR 6/6), az mika katkılı ve sert dokulu hamur. Eser yer yer kırık olup sonradan tümlenmiştir.

22: Kase

Env. No: 7296

Çiz. No: 2/22

Tanım: Geniş ağızlı ve küresel gövdelidir. Düz kaidelidir. Kırmızımsı sarı renk (5 YR 6/8) parlak ve perdahlı astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/8), az mika katkılı ve sert dokulu hamur.

23: Tabak

Env. No: 7294

Çiz. No: 2/23

Tanım: Geniş ağızlı ve düz kaidelidir. Ağız dış kısmında derin, kaide iç kısmında ise dairesel ince yivler mevcuttur. Kırmızı renk (2.5 YR 5/6) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Koyu kırmızı renk (2.5 YR 3/6), az mika katkılı, sert dokulu hamur.

24: Tabak

Env. No: 7295

Çiz. No: 2/24

Tanım: Geniş ağızlı ve düz kaidelidir. Kırmızı renk (10 R 4/8) parlak ve perdahlı, yer yer aşınmış astar. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 5/8), az mika katkılı, sert dokulu hamur.

25: Kase

Env. No: 6547

Çiz. No: 2/25

Tanım: Geniş ve yayvan ağızlı, küresel gövdelidir. Kaidesi halka biçimli olup alçaktır. Kabin iç kısmında baskı tekniğinde yapılmış bir başak bezemesi bulunur. Açık kırmızı renk (2.5 YR 6/8) oldukça parlak ve perdahlı astar. Kırmızımsı sarı renk (5 YR 7/8), katkısız sert dokulu hamur.

İnce Cidarlı Roma kapları

26: Maşrapa

Env. No: 6546

Çiz. No: 3/26

Tanım: Tek kulplu, küresel gövdelidir. Kısa boyunlu olup, gövdeden ağıza geçiş kısmında derin bir yiv mevcuttur. Geniş ağızlı ve yüksek halka kaidelidir. Sarımsı kırmızı renk (5 YR 4/6) mat ve yer yer aşınmış astar. Gövde üzerinde bazı akitma ve boya izleri bulunmakta. Kırmızımsı sarı renk (5 YR 5/6), az mika ve ince kum katkılı, orta sert dokulu hamur.

27: Maşrapa

Env. No:7037

Çiz. No: 3/27

Tanım: Tek kulplu, küresel gövdelidir. Kısa boyunlu olup, gövdeden ağıza geçiş kısmında derin bir yiv mevcuttur. Geniş ağızlı ve düz kaidelidir. Kırmızımsı sarı renk (5 YR 6/8) mat ve yer yer aşınmış, pürüzlü astar. Gövde üzerinde delikler, bazı akıtma ve boya izleri bulunmakta. Kırmızımsı sarı renk (5 YR 6/6), az mika, ince kum ve taşçık katkılı, orta sert dokulu hamur.

28: Maşrapa

Env. No:7038

Çiz. No: 3/28

Tanım: Tek kulplu, küresel gövdelidir. Kısa boyunlu olup, geniş ve dışa doğru açılan bir ağzı vardır. Geniş ağızlı ve düz kaidelidir. Koyu kahverengi (7.5 YR 4/6) mat ve yer yer aşınmış, pürüzlü astar, üzerinde is ve yanıklar bulunmakta. Koyu kahverengi (7.5 YR 4/6), kum ve taşçık katkılı, orta sert dokulu hamur.

29: Maşrapa

Env. No:7039

Çiz. No: 3/29

Tanım: Tek kulplu, ortası şişkin, küresel gövdelidir. Kısa boyunlu olup, gövdeden ağıza geçiş kısmında derin bir yiv mevcuttur. Geniş ağızlı ve düz kaidelidir. Koyu kahverengi (7.5 YR 4/6) mat ve yer yer aşınmış, pürüzlü astar. Koyu kahverengi (7.5 YR 5/8), az mika, ince kum ve taşçık katkılı, sert dokulu hamur.

30: Bardak

Env. No:7040

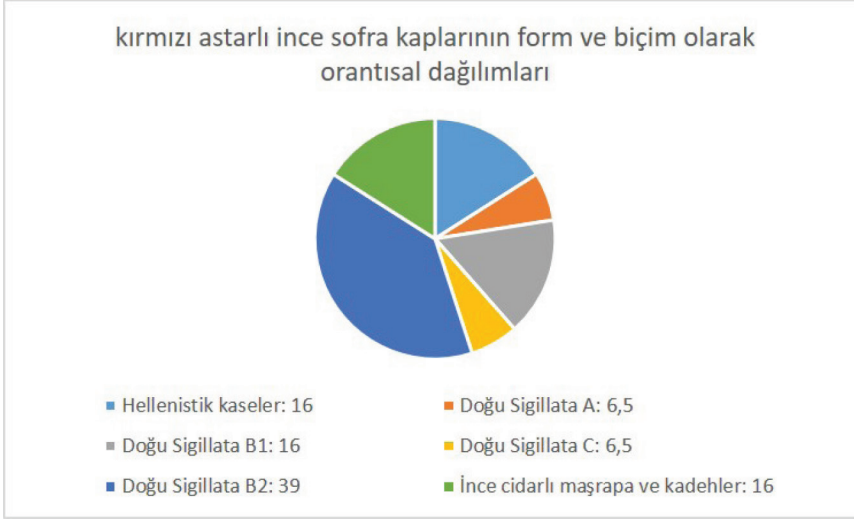
Çiz. No: 3/30

Tanım: Dibe doğru daralan, yarı silindirik gövdelidir. İçe doğru çekik geniş bir ağzı mevcut olup, düz kaidelidir. Koyu kahverengi (7.5YR 3/2), mat ve yer yer aşınmış astar. Koyu kahverengi (7.5 YR 5/6), az mika ve ince kum katkılı, sert dokulu hamur.

SONUÇ

Sonuç olarak, Tabae'da başta kase ve tabaklar olmak üzere, ince sofrta kaplarından oluşan kırmızı astarlı Roma kaplarının ağırlıklı olarak ithal mallardan meydana geldiği söylenebilir. Şimdilik katalogda ele alınan 30 eserden mevcut ince sofrta kaplarının kullanıldığı ithal hamurların, Tabae'da ele geçen toplam 226 adet Roma kabı içerisinde % 12'lik bir orana sahip olduğundan daha önce bahsetmiştik.

Bunların kendi içerisindeki istatistiksel dağılımına baktığımız vakit, Doğu Sigillata B grubuna dahil edilebilecek kase veya tabakların sayısal olarak en büyük grubu oluşturduğu ve toplam 17 eser ile %55'lik oldukça yüksek bir orana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu gruba dahil edilebilecek kaplarında %39'u, toplam sayıları 12 olan Doğu Sigillata B2 grubuna atfedilir. Sayıları sadece 5 olan % 16'lık küçük bir bölüm ise Doğu Sigillataları B1 grubuna aittir. Hellenistik karakterdeki içe çekik ağızlı kaselerin de sayısal olarak 5 adet ile %16'lık bir orana sahip oldukları, Doğu Sigillataları A ve Doğu Sigillataları C grubuna dahil edilebilecek kase yada tabakların ise ikişer adetle toplamda %13'lük bir orana sahip oldukları görülebilir. İnce cidarlı maşrapa ya da kadeh benzeri kapların ise toplam 5 adet ile %16'lık bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz (**Res. 8**).

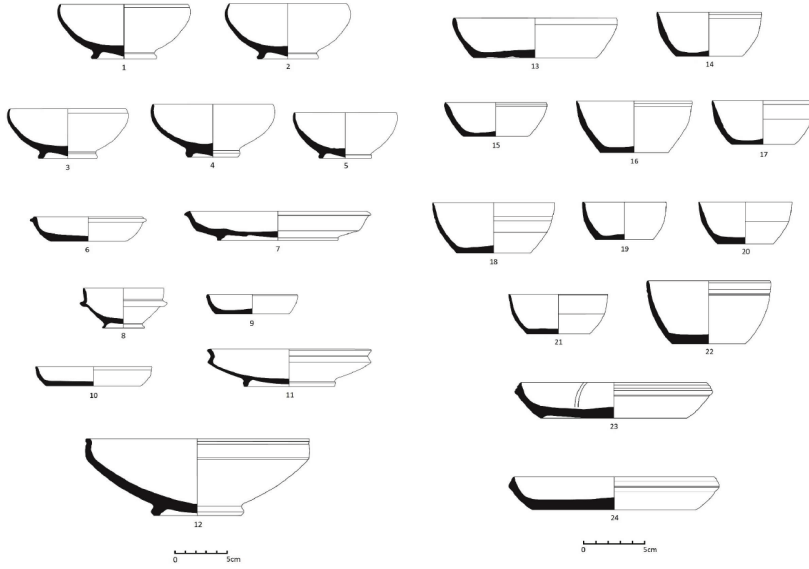
Resim 8. Tabae'daki kırmızı astarlı ince sofra kaplarının form ve biçim olarak orantısız dağılımları.

Tarihlendirilmeleri en iyi olarak yapılabilen bu ithal ve ithal benzeri kırmızı astarlı ince sofra kaplarından, Doğu Sigillata B ve C grubuna dahil edilebilecek malların ağırlıklı olarak M.S. 1. ve 2. yüzyıllara, Hellenistik kaseler ile birlikte Doğu Sigillata A grubuna dahil edilebilecek malların da M.Ö. 3. ve 2. yüzyıllara ait olduklarını söyleyebiliriz. Aynı şekilde ince cidarlı maşrapa ya da kadehlerin de M.Ö. 1. yüzyıl ile M.S. 1. ya da 2. yüzyıl arasındaki bir zamana tarihlendiklerini görmekteyiz.

Tabae'nin kırmızı astarlı Roma seramiklerini değerlendirdiğimiz bu kısa çalışma sonrasında elde edilen verilerden çıkarılacak bir diğer sonuç da, Tabae'nin Hellenistik dönemin sonlarından itibaren yakın çevresi ile yoğun bir ticari ilişkisinin bulunduğudır. Özellikle de Doğu Sigillataları olarak adlandırılan Batı Anadolu orijinli kırmızı astarlı seramiklerin varlığı, burada Roma'nın imparatorluk dönemi ile birlikte gerek ticari gerekse siyasi ilişkilerde bir artış yaşandığını ve yaklaşık olarak M.S. 2. yüzyıla kadar da bu ilişkilerin yoğun biçimde devam ettiğini göstermektedir. Bu dönem, aynı zamanda Tabae'nin kendi sikkelerini darp ettiği, gerek yazılı ve gerekse arkeolojik kentin gelişim içerisinde olduğunun kanıtlandığı bir dönemdir. Bu süreçte Tabae yakın ve çevre komşuları başta olmak üzere, başta Ephesos, Pergamon, Tralleis ve Smyrna olmak üzere, Batı Anadolu'daki önemli merkezler ile yoğun bir ticari ilişki içerisine girmiş ve bölgedeki önemli şehirlerden biri olmuştur.

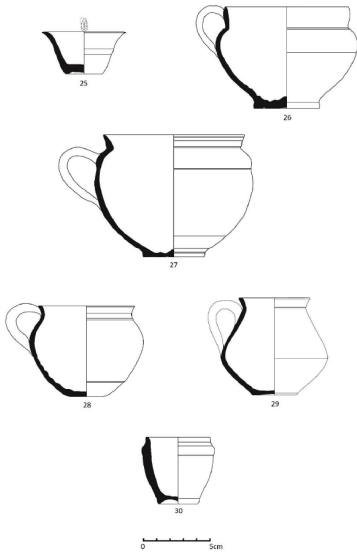
KAYNAKÇA

- Beyazıt M., "Kale-i Tavas (Tabae) Kazıları", *Geçmişten Günümüze Denizli, Denizli'nin Derin Geçmiş, Kazı ve Araştırmalar II*, 2016. s: 64-77.
- Erol, D., *Tralleis Kenti Kazılarında Ele Geçen isim Baskılı Terra Sigillatalar*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın. 2004.
- Erol, D., "Symrna Devlet Agora Buluntusu Terra Sigillataları", *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts, Proceedings of the First International Symposium Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Archaeological Contexts*, (Çanakkale 1-3 June 2005), (eds. Beate Böhlendorf-Arslan - Ali Osman Uysal - Johanna Witte-Orr), İstanbul. 2007, s: 73-95.
- Ersoy, B., "Kale-i Tavas (Tabae) Kazıları", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları* (ed: A. Çilingiroğlu vd.), İzmir. 2012, s: 415-439.
- Ersoy, B., "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", *Kazı Sonuçları Toplantısı 30/3*, Ankara. 2009, s: 43-45.
- Ersoy, B., "Kale-i Tavas (Tabae) 2008 Yılı Kazı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı 31/3*, Ankara. 2010, s: 302-303.
- Gassner, V., *Das Südtor der Tetragonos Agora. Keramik und Kleinfunde*, Forschungen in Ephesos 13, Wien. 1997.
- Goldman, H., *Excavations at Gözlükule*. Tarsus Volume I, Princeton. 1950.
- Gök, S. - Uçar H., "Kale-i Tavas (Tabae) Kazısı Seramik Buluntuları (2007-2011) " *Kaledavaz Sempozyum Bildirileri* (2-3 Nisan 2012), (ed: T. Tok – Ö.K. Aydemir), Denizli. 2013, s: 402-412.
- Gürtekin-Demir, R. G. - Polat, Y., "Between Lydia and Caria: Iron Age pottery From Kale-i Tavas, Ancient Tabae", *Karamos, Ceramics: A Cultural Approach. Proceedings of the First International Conference at Ege University* (9-13 May 2011), (ed: R.G. Gültekin-Demir et al), Ankara. 2015, s: 115-136 .
- Hayes, J. W., *Late Roman Pottery*, Rome, 1972.
- Hayes, J. W., "Roman Pottery from the South Stoa at Corinth", *Hesperia* 42, 1973, s: 416-486.
- Hayes, J. W., *Roman Pottery in the Royal Ontario Museum*, Toronto, 1976.
- Hayes, J. W., "Sigillate Orientali", *Enciclopedia dell'Arte Classica e Orientale. Atlante delle Forme Ceramiche II: Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo* (Tardo Ellenismo e Primo Imperio), Roma. 1985, s: 1-96.
- Hayes, J. W., *Paphos III. The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia. 1991.
- Hayes, J. W., *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, Norman. 1997.
- Hayes, J. W., *Roman Pottery. Fine-ware Imports. The Athenian agora: results of excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athens* 32, Princeton. 2008.
- Jones, F. F., *The Pottery, Excavations at Gözlü Kule, Tarsus*, Vol. I. (ed:H. Goldman), London. 1950.
- Meriç, R., *Spathellenistisch- Römische Keramik und Kleifunde aus Einem Schachtbrunnen amStaatsmarkt in Ephesos*, FfE IX/3, Wien. 2003.
- Meyer-Schlichtmann, C., *Die Pergamenische Sigillata aus Der Statgrabung von Bergama*, PF6, Berlin-New York. 1988.
- Ramsay, W.M., *The Historical Geography of Asia Minor*, London. 1890.
- Robinson, H. S., *Pottery of the Roman Period, Athenian Agora V*, Princeton. 1959.
- Rotroff, S. I., *Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*, Princeton. 1997.
- Rotroff, S. I., *Hellenistic Pottery The Plain Wares, The Athenian Agora XXXIII*, Princeton. 2006.
- Strabon, *Geographika. Antik Anadolu Coğrafyası* (çev. A. Pekman), İstanbul. 2000.
- Talbert, R. J. A. (ed.), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton. 2000.
- Ünal, C., "Coin Findings and Two German Tokens from Excavation of Tabae/Kale, Denizli", *Sanat Tarihi Dergisi* XVIII/2, 2009, s: 137-155.
- Williams, C., *Anemurium. The Roman and Early Byzantine Pottery*, Wetteren. 1989.
- Zoroglu, L., "Dogu Sigillatalarının İmalat Yerleri ve Dağılım Sorunu", *Varia Anatolica XV; Les Ceramiques En Anatolie Aux Epoques Hellenistique et Romane*, (ed. C. Abadie-Reynal), İstanbul. 2003, s. 121-123.

Çizim 1. 1-12 katalog numaralı eserler.

Çizim 2. 13-24 katalog numaralı eserler.

Çizim 3. 25-30 katalog numaralı eserler.